

D·N

24/1 1947

Minnesfel eller mytbildning

Statsrådet Möllers antydningar om förhållandet mellan monark och regering vid beslutet om den tyska divisionens genommarsch 1941 beröres i ett stort antal uttalanden av personer som vid denna tidpunkt tillhörde regeringen eller den innersta kretsen av styrande. Men full klarhet ger dessa uttalanden inte. I några fall är de oklara eller reserverade, och de tyder på skilda meningar om vad som verkligen förekommit.

En tendens till politisk uppdelning kan här förmärkas. De socialdemokratiska ministrarna vägrar att meddela vad de vet eller anser sig veta. Detta måste fattas som en solidaritetsförklaring gentemot hr Möller; man tar icke avstånd från hans påstående om risken för att en avvisande hållning från regeringens sida skulle leda till bildandet av "en klart till sin anda tysksinnad regering". Alla andra förklarar, om också med något skiftande pregnans och säkerhet, att risker eller planer av angiven art är dem totalt okända. Utgår man från exempelvis hrr Günthers, Bagges och Bergquists uttalanden, måste slutsatsen bli att statsrådet Möllers meddelanden är alltigenom oriktiga, att han trots sin ställning spridit rykten utan varje grund.

Hur är denna motsättning möjlig? Närmast till hands är att söka förklaringen i rena minnesfel på det ena eller det andra hållet, eventuellt på båda hållen. Att minnesbildningen kan påverkas av önskningsar är icke något nytt. Möjligt är också att vad som verkligen förekommit tolkats på olika sätt. Om monarken, såsom från initierat håll uppges, yttrat att han icke kunde ta ansvaret för ett avslag på de tyska kraven, kan detta av vissa personer ha uppfattats blott som en energisk viljetrytning, av andra som ett hot om bildandet av en ny regering eller om abdikation. En mera markerad tendens till mytbildning kan också i vissa fall spela in. För dem som misstänkts för att icke stå främmande för tanken på bildande av en mera tyskvänlig eller åtminstone mera anpassningsvillig regering är naturligt att i efterhand betrakta saker i denna riktning som betydligt lösa och föga allvarligt menade. För dem åter som var principiellt mot beslutet om ge-

nommarsch är det lockande att överbetona de faror som hotade om de icke givit efter. Från minnesfelet till mytbildningen är steget icke långt. Det är svårt att klart återkalla den atmosfär av spänning och fruktan i vilken alla, icke minst de styrande, levde för sex år sedan.

Även en helt annan art av förklaring är tänkbar. Kanske utsattes de inför transiteringskravet tredskande för hot eller påtryckningar — i form av uppgifter om vad som skulle ske därest de inte gav med sig — som de från början mindre motspänstiga icke fick reda på. Det utomordentliga samspel, gränsande till identifiering, som kännetecknade kungens och statsministerns inbördes förhållande under kriget kan just på en sådan punkt ha avsatt märkliga resultat. Att använda monarken som ett politiskt och moraliskt alibi måste vid denna tidpunkt ha varit särskilt lockande, och ett sådant utnyttjande kan ha skett med monarkens goda minne, kan ha inneburit endast ett framhävande eller en tolkning av vissa uttalanden eller tankegångar i avsikt att påverka de motvilliga eller tveksamma.

Hr Möller tycks i den uppsats som är debattens utgångspunkt vilja anföra statsrådsleden som skäl för de givna upplysningarnas knapphet. Motivet är ohållbart. Det har hr Möller redan erkänt genom sitt eget uppträdande. Om han anser sig kunna påstå att risk förelåg för samlingsregeringens ersättande med en klart tysksinnad regering, bör han också, även om han icke vill ingå i några detaljer, kunna omtala varför han påstår detta. Statsrådsleden kan icke gärna antas medge misstänkliggörande av monarken, men förbjuda angivande av skäl.

De meddelanden som hittills kommit fyller alltså icke behovet av upplysning, tvärtom understryker de detta behov. Den vilja till mörkläggning som så starkt framträtt bör icke även i detta fall segra. Ämbetsmän, officerare, lärare, tidningsmän har angripits för sitt uppträdande under kriget. Skall ett statsråd kunna lämna uppgifter innebärande de mest allvarliga anklagelser mot monarken utan en antydning till bevis eller ens motivering? Skall kungens uppträdande, därest statsrådet vidhåller och bevisar sina påståenden, vara undandraget analys och kritik?